

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан економічного
факультету

/Сержанов В.В. /

Сержанов
«01» червня 2021 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПРАВознавство

Рівень вищої освіти:	Перший (бакалаврський)
Галузь знань:	07 Управління та адміністрування
Спеціальність:	076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність
Освітня програма:	Міжнародна комерція
Статус дисципліни:	Обов'язкова
Мова:	Українська

Робоча програма навчальної дисципліни «Правознавство» для здобувачів вищої освіти:
Галузь знань: 07 Управління та адміністрування; Спеціальність: 076 Підприємництво, торгівля та
біржова діяльність; Освітня програма: Міжнародна комерція.

Розробник: Туряниця В.В., к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права
юридичного факультету Ужгородського національного університету

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри теорії та історії держави
і права

протокол № 8 від «29» квітня 2021 р.

Завідувач кафедри  Галас В.І.

Схвалено науково-методичною комісією юридичного факультету

протокол № 8 від «07» травня 2021 р.

Голова науково-методичної комісії



Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 3	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 90	1-й	1-й
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи – 2,7	1-й	1-й
	Лекції:	
	24	8
	Практичні (семінарські):	
	20	4
Вид підсумкового контролю: письмовий	Самостійна робота:	
	46	78
Форма підсумкового контролю: залік	Індивідуальна робота:	

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Процес побудови правової держави та громадянського суспільства в Україні, насамперед, передбачає необхідність формування нового, вищого рівня правової свідомості та правової культури. Великого значення набувають правове виховання і правова освіта, адже без глибоких знань права та законодавства, прав, свобод та обов'язків людини і громадянина еволюційний розвиток жодного суспільства не відбувається, а тому зростає роль викладання навчальної дисципліни «Правознавство».

Вивчення дисципліни «Правознавство» особливої актуальності набуває з огляду та проведення правової реформи, в процесі якої планується прийняття багатьох нових законів, створення ефективної національної правової системи, яка інтегрується в Європейське правове поле.

Навчальна дисципліна «Правознавство» передбачає вивчення основ теорії держави і права, важливих інститутів конституційного, адміністративного, трудового, цивільного, кримінального, сімейного, господарського, фінансового та інших галузей права.

Метою вивчення дисципліни є формування у студентів відповідного рівня правової свідомості, правової компетентності, тобто сукупності якостей, що відображають ступінь кваліфікації фахівця-економіста, рівень його правових знань, умінь, навичок, усвідомленого сприйняття соціально-правового досвіду та здатність до їх ефективної реалізації в своїй практичній діяльності у сфері господарювання.

Відповідно до освітньої програми, вивчення даної дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

- ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
 - ЗК 2. Здатність застосовувати отримані знання в практичних ситуаціях.
 - ЗК 3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово
 - ЗК 6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
 - ЗК 10. Здатність діяти відповідально та свідомо.
 - ЗК 11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
-
- СК 1. Критичне осмислення теоретичних засад підприємницької, торговельної та біржової діяльності.
 - СК 3. Здатність здійснювати діяльність у взаємодії суб'єктів ринкових відносин.
 - СК 6. Здатність здійснювати діяльність з дотриманням вимог нормативно-правових документів у сфері підприємницької, торговельної та біржової діяльності.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна «Правознавство» вивчається на першому році навчання і, відповідно, до структурно-логічної схеми освітньої програми «Міжнародна комерція» опанування дисципліни не потребує попереднього вивчення освітніх компонентів у межах зазначеної освітньої програми.

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до ОП «Міжнародна комерція», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Використовувати базові знання з підприємництва, торгівлі і біржової діяльності й уміння критичного мислення, аналізу та синтезу в професійних цілях.	ПРН 1
Мати навички письмової та усної професійної комунікації державною й іноземною мовами.	ПРН 3
Знати нормативно-правове забезпечення діяльності підприємницьких, торговельних та біржових структур і застосовувати його на практиці.	ПРН 16

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті після опанування навчальної дисципліни «Правознавство»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
Оволодіння та засвоєння основних юридичних категорій, вміння аналізувати діяння на основі закону, застосовувати набуті знання у дослідженні наукових	ПРН 1

державно-правових проблем, робити із цих досліджень науково обґрунтовані правові висновки і узагальнення, вміло використовувати їх у власній професійній діяльності. Знати термінологію і мати базові й структуровані знання у сфері підприємництва, торгівлі та біржової діяльності для подальшого використання на практиці.	
Вільно спілкуватися державною та англійською мовами під час проведення національних та міжнародних змагань, участі у науково-практичних проектах та презентації результатів своїх досліджень як усно, так і письмово.	ПРН 3
Вміти тлумачити та застосовувати нормативно-правові акти, юридично грамотно оцінювати юридичні факти, розуміти закономірності та особливості державно-правових інститутів України.	ПРН 16
Вільно користуватися нормативно-правовою базою у професійній діяльності	ПРН 16
Правильно застосовувати правові норми до конкретних практичних ситуацій.	ПРН 16
Розуміти значення права в житті суспільства, свідомо виконувати його вимоги.	ПРН 16

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є: виступи на практичних заняттях; модульні контрольні роботи; залік; виконання індивідуальних та групових навчально-дослідницьких завдань під час аудиторних занять та самостійної роботи, що створюються на основі програмних результатів навчання; виконання тестових завдань.

Самостійна робота включає опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу; вивчення окремих тем питань, що передбачені для самостійного опрацювання; поглиблене вивчення літератури на задану тему та пошук додаткової інформації; підготовка до практичних занять; систематизацію вивченого матеріалу перед екзаменом; опрацювання та підготовку огляду опублікованих у фахових та інших виданнях статей; побудову мультимедійних презентацій тощо.

Аудиторна та самостійна робота здобувачів забезпечується всіма навчально-методичними засобами, необхідними для вивчення навчальної дисципліни чи окремої теми: підручниками, навчальними та навчально-методичними посібниками, методичними рекомендаціями, конспектами лекцій, науковою літературою та періодичними виданнями, дистанційною організацією навчання в системі Moodle, індивідуальними семестровими завданнями та методичними рекомендаціями для самостійної роботи; тестовими завданнями для контролю та самоконтролю знань, умінь і навичок.

З метою прозорості оцінювання навчальних досягнень студентів нами підготовлені методичні рекомендації «Форми контролю, критерії та шкала оцінювання навчальних досягнень студента при вивченні курсу «Правознавство». Для опанування завдань самостійної роботи підготовлені науково-методичні рекомендації «Комплексний підхід до самостійної роботи

студента», де розкрито раціональні прийоми моделювання пошуку, відбору та творчого використання юридичної інформації та роботи над першоджерелами.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Система оцінювання сформованих компетентностей у студентів враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, семінарські, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання сформованих компетентностей у студентів здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою. Контрольні заходи включають: поточний контроль, що здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, практичних, семінарських занять і оцінюється сумою набраних балів (мінімальна сума, що дозволяє студенту скласти екзамен, – 35 балів); модульний контроль, що проводиться з урахуванням поточного контролю за відповідний змістовий модуль і має на меті інтегровану оцінку результатів навчання здобувача після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини дисципліни; підсумковий/семестровий контроль, що проводиться у формі екзамену, відповідно до графіку навчального процесу.

Форма підсумкового семестрового контролю: залік.

Поточний контроль з даної навчальної дисципліни проводиться в таких формах: активна робота на лекційних заняттях; активна участь у виконанні практичних завдань; активна участь у дискусії та презентації матеріалу на семінарських, тестування, написання реферативних робіт тощо. Форми організації поточного контролю: індивідуальна, групова, фронтальна. Методи поточного контролю: усний та письмовий. Форма модульного контролю: написання модульної контрольної роботи, включаючи описові завдання та тести.

Критерії оцінювання позааудиторної самостійної роботи студентів. Загальними критеріями, за якими здійснюється оцінювання позааудиторної самостійної роботи студентів, є: глибина і міцність знань, рівень мислення, вміння систематизувати знання за окремими темами, вміння робити обґрунтовані висновки, володіння категорійним апаратом, навички і прийоми виконання практичних завдань, вміння знаходити необхідну інформацію, здійснювати її систематизацію та обробку, самореалізація на практичних та семінарських заняттях.

У процесі вивчення навчальної дисципліни використовуються різноманітні методи навчання: за джерелом інформації (словесні: розповідь, бесіда, лекція (оглядова, проблемна, тощо); наочні: ілюстрація, демонстрація; практичні); за логікою передачі і сприймання навчальної інформації (індуктивні, дедуктивні, аналітичні); за ступенем самостійності мислення здобувачів при засвоєнні знань (репродуктивні, пошукові, дослідницькі), метод «мозкового штурму» та ін.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота					Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	CP	50	100
8	8	8	8	10		

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота							Модульна контрольна робота	Сума
T5	T6	T7	T8	T9	T10	CP	50	100
8	8	8	8			10		

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	5	40	5	40
Доповіді згідно переліку індивідуальних завдань	1	10	1	10
Модульна контрольна робота	1	50	1	50
Разом		100		100

Академічні успіхи студента визначаються за допомогою системи оцінювання, що використовується в УжНУ, реєструється прийнятим в університеті чином з обов'язковим переведенням оцінок до національної шкали та шкали ECTS.

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Упродовж семестру, в якому вивчається дисципліна, студенти повинні написати дві модульні контрольні роботи, що оцінюються у діапазоні від 0 до 50 балів.

Модульна контрольна робота здійснюється у формі надання письмових відповідей на 10 запитань, кожне з яких оцінюється у 5 балів. Підсумкова кількість балів за модульну контрольну роботу складається із сукупності правильних відповідей на 10 запитань і не може перевищувати 50 балів.

Неявка чи невиконання модульної контрольної роботи оцінюється в 0 балів незалежно від причини невиконання (неявки).

Здобувач, рейтинговий бал якого складає від 0 до 34 балів, зобов'язаний покращити його до початку заліку під час чергування викладачів на кафедрі у строки, визначені викладачем дисципліни та погоджені деканатом факультету. В протилежному випадку, здобувач не допускається до заліку, і у нього виникає академічна заборгованість.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

До складання заліку допускаються здобувачі вищої освіти, які мають підсумковий дозаликовий рейтинговий бал не менше 35.

Здобувач вищої освіти, дозаликовий рейтинговий бал якого складає від 0 до 34 балів, зобов'язаний покращити його до початку заліку під час чергування викладачів на кафедрі у строки, визначені викладачем дисципліни та погоджені деканатом факультету. В протилежному випадку, здобувач не допускається до заліку і у нього виникає академічна заборгованість.

Залік з навчальної дисципліни здобувач вищої освіти може не складати, якщо він успішно пройшов усі модульні контролі та його влаштовує підсумкова дозаликова рейтингова оцінка за навчальний рік. Здобувачі вищої освіти, рейтинговий бал яких становить від 35 до 59, залік складають обов'язково. Здобувач освіти може підвищити на заліку рейтинговий бал, при цьому, за результатами складання заліку оцінка не може бути менша за дозаликовий рейтинговий бал.

Залік проводиться в усній формі. Заліковий білет складається з двох теоретичних питань. Оцінювання результатів навчання на екзамені здійснюється за 100-бальною шкалою. Оцінка за екзамен вноситься у відомість обліку успішності.

Оцінювання навчальних досягнень студентів здійснюється за шкалою, наведеною в таблиці

Шкала оцінювання навчальних досягнень

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Знання здобувачів вищої освіти з дисципліни оцінюється за такими критеріями:

оцінку «**відмінно**» (**90-100 балів, A**) заслуговує студент, який: всебічно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом; вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях; засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває; вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи;

оцінку «**добре**» (**82-89 балів, B**) – заслуговує студент, який: повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового

матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях; має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування; під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправив, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку **«добре» (74-81 бал, C)** заслуговує студент, який: в цілому навчальну програму засвоїв, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок; вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність; опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

оцінку **«задовільно» (64-73 бали, D)** – заслуговує студент, який: знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії; виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок; ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою; допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення;

оцінку **«задовільно» (60-63 бали, E)** – заслуговує студент, який: володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер;

оцінка **«незадовільно» (35-59 балів, FX)** – виставляється студенту, який: виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань;

оцінка **«незадовільно» (35 балів, F)** – виставляється студенту, який: - володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім; - допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою; - не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

До модульної контрольної роботи допускаються всі студенти, а до підсумкового семестрового контролю з навчальної дисципліни – студенти, які отримали не менше 35 балів (враховуються як результати модульної контрольної роботи та поточного контролю під час семінарської та самостійної роботи студента).

До підсумкового (семестрового) контролю з навчальної дисципліни не допускаються студенти, підсумкова модульна оцінка яких становить менше 35 балів. Студент, який за результатами модульних контролів отримав оцінку «F» (менше 34 балів), повинен до проведення підсумкового (семестрового) контролю покращити цю оцінку. Без такого покращення він до підсумкового (семестрового) контролю не допускається.

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1

Тема 1. Основні характеристики держави

Поняття та основні ознаки держави. Політичні та соціальні чинники, що зумовили виникнення держави. Основні теорії походження держави. Функції держави. Класифікація держав за їх формою. Механізм держави. Хронологічний перелік держав, які існували на території сучасної України. Поняття та ознаки громадянського суспільства. Загальна характеристика правової держави.

Тема 2. Основні характеристики права

Поняття та основні ознаки права. Етапи виникнення права. Поняття та види соціальних норм. Спільні та відмінні ознаки права й інших соціальних норм. Структура норми права. Правовідносини та їх склад. Система права та система законодавства. Конституція: поняття й види. Закони і підзаконні нормативні акти. Законність, її принципи та гарантії. Правова поведінка, її види. Правопорушення, його основні елементи. Види правопорушень. Юридична відповідальність та її види.

Тема 3. Основи конституційного законодавства України

Конституція України – основний Закон держави. Народовладдя в Україні та форми його здійснення. Види референдумів. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина, гарантії їх дотримання. Громадянство України. Поняття виборчої системи. Проведення виборів в Україні. Порядок висування кандидатів у народні депутати в Україні. Основи правового статусу народного депутата України. Вибори Президента України. Верховна Рада України – єдиний орган законодавчої влади в Україні. Структурні органи, посадові особи та апарат Верховної Ради України. Комітети і комісії Верховної Ради України. Законодавчий процес в Україні. Правовий статус і компетенція Президента України. Адміністрація Президента України. Кабінет Міністрів України: склад, порядок формування, повноваження. Центральні та місцеві органи виконавчої влади. Поняття і система органів місцевого самоврядування. Порядок формування, організація роботи органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

Тема 4. Судова система та правоохоронні органи України. Правозахисна діяльність.

Функції судової влади. Основні принципи судоустрою та судочинства. Система судоустрою в Україні. Конституційний Суд України. Система правоохоронних органів України. Органи прокуратури. Органи внутрішніх справ України. Служба безпеки України. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Адвокатура в Україні. Нотаріат в Україні.

Модуль 2

Тема 5. Цивільне законодавство

Цивільне право України: поняття і система. Поняття і структура цивільного законодавства. Цивільно-правові відносини та їх склад. Правочини. Суб'єкти цивільних правовідносин. Об'єкти цивільних правовідносин. Цивільні право- і дієдатність. Поняття договору і його види. Поняття, основні ознаки, види юридичних осіб. Відповідальність у цивільному праві. Право власності та інші речові права. Поняття творчої діяльності та інтелектуальної власності. Форми власності. Суб'єкти права власності. Захист права власності. Зобов'язання у цивільному праві. Види зобов'язань. Позадоговірні зобов'язання. Спадкове право. Спадкування за законом і заповітом.

Тема 6. Сімейне законодавство

Законодавство України про шлюб та сім'ю. Шлюб. Умови вступу до шлюбу. Порядок укладання шлюбу. Особисті та майнові права і обов'язки подружжя. Шлюбний контракт. Припинення шлюбу та визнання його недійсним. Права та обов'язки матері, батька та дитини. Права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів. Усиновлення (удочеріння). Опіка і піклування.

Тема 7. Трудове законодавство. Законодавство про соціальний захист

Предмет і система трудового права. Джерела трудового права. Трудовий договір: поняття, умови укладення, форма, сторони і зміст. Прийняття на роботу. Підстави і порядок припинення трудового договору. Колективні договори та угоди. Робочий час і час відпочинку. Робочий час і час відпочинку неповнолітніх. Оплата праці. Трудова дисципліна. Дисциплінарний проступок. Матеріальна відповідальність. Види матеріальної відповідальності. Розв'язання індивідуальних та колективних трудових спорів. Соціальне забезпечення як галузь права. Пенсійне страхування. Поняття та види пенсій в Україні. Види державної допомоги сім'ям з дітьми.

Тема 8. Господарське та фінансове законодавство

Поняття і предмет правового регулювання господарського права України. Поняття підприємницької діяльності. Вимоги до підприємницької діяльності. Види підприємницької діяльності. Державна реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності. Припинення підприємницької діяльності. Поняття і види підприємств. Господарські товариства. Об'єднання підприємств. Фінансове право України: поняття і предмет правового регулювання. Система та джерела фінансового права. Поняття, функції та види податків. Платники податків та об'єкти оподаткування. Поняття, функції та структура банківської системи України.

Тема 9. Екологічне та земельне законодавство

Загальна характеристика законодавства про охорону навколишнього природного середовища. Екологічні права та обов'язки громадян. Загальна характеристика земельного права. Форми власності на землю. Приватизація землі. Оренда землі. Порядок вирішення земельних спорів.

Тема 10. Основи адміністративного та кримінального права

Адміністративне право і державне управління. Загальні засади діяльності та статус державних службовців. Адміністративні правопорушення та їх суб'єкти. Поняття, склад адміністративного правопорушення. Види адміністративних стягнень. Органи, уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення. Особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх. Поняття кримінального права. Поняття злочину та його ознаки. Склад злочину. Стадії вчинення злочину. Співучасть у вчиненні злочину. Добровільна відмова від доведення злочину до кінця. Кримінальна відповідальність та її підстави. Обставини, що виключають кримінальну відповідальність: необхідна оборона, крайня необхідність, затримання злочинця. Мета покарання та його види. Особливості кримінальної відповідальності і покарання неповнолітніх.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	с	лаб	інд	с.р.		л	с	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1.												
Тема 1. Основні характеристики держави		4	2	-	-	6	-	1	-	-	-	10
Тема 2. Основні характеристики права		4	4	-	-	6	-	1	-	-	-	10
Тема 3. Основи конституційного законодавства України		2	2	-	-	6	-	1	2	-	-	10
Тема 4. Судова система та правоохоронні органи України. Правозахисна діяльність		2	2	-	-	5	-	1	-	-	-	9
Разом за змістовим модулем 1		12	10	-	-	23	-	4	2	-	-	39
Змістовий модуль 2												

Тема 5. Цивільне законодавство		2	2	-	-	3	-	1	-	-	-	6
Тема 6. Сімейне законодавство		2	2	-	-	4	-	-	-	-	-	6
Тема 7. Трудове законодавство. Законодавство про соціальний захист		2	2	-	-	2	-	1	-	-	-	8
Тема 8. Господарське та фінансове законодавство		2	4	-	-	10	-	2	2	-	-	15
Тема 9. Екологічне та земельне законодавство		2	-	-	-	2	-	-	-	-	-	2
Тема 10. Основи адміністративного та кримінального законодавства		2	-	-	-	2	-	-	-	-	-	2
Разом за змістовим модулем 2		12	10	-	-	23	-	4	2	-	-	39
Всього		24	20	-	-	46		8	4			78

6.3. Теми практичних (семінарських) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин	
		денна	заочна
1	Тема 1. Основні характеристики держави	2	
2	Тема 2. Основні характеристики права	4	
3	Тема 3. Основи конституційного законодавства України	2	2
4	Тема 4. Судова система та правоохоронні органи України. Правозахисна діяльність	2	
5	Тема 5. Цивільне законодавство	2	
6	Тема 6. Сімейне законодавство	2	
7	Тема 7. Трудове законодавство. Законодавство про соціальний захист	2	
8	Тема 8. Господарське та фінансове законодавство	4	2
Разом		20	4

6.4. Самостійна робота

№	Назва теми	Кількість
---	------------	-----------

з/п		Годин	
		денна	заочна
1	Тема 1. Основні характеристики держави	6	10
2	Тема 2. Основні характеристики права	6	10
3	Тема 3. Основи конституційного законодавства України	6	10
4	Тема 4. Судова система та правоохоронні органи України. Правозахисна діяльність	5	9
5	Тема 5. Цивільне законодавство	3	6
6	Тема 6. Сімейне законодавство	4	6
7	Тема 7. Трудове законодавство. Законодавство про соціальний захист	2	8
8	Тема 8. Господарське та фінансове законодавство	10	15
9	Тема 9. Екологічне та земельне законодавство	2	2
10	Тема 10. Основи адміністративного та кримінального законодавства	2	2
Разом		46	78

Перелік тем для самостійної роботи студента:

1. Поняття та основні ознаки держави.
2. Функції держави.
3. Класифікація держав за їх формою.
4. Механізм держави. Правова держава і громадянське суспільство.
5. Поняття та основні ознаки права.
6. Поняття та види соціальних норм.
7. Правопорушення: поняття, склад і види.
8. Юридична відповідальність та її види.
9. Конституція України: загальна характеристика.
10. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина, гарантії їх дотримання.
11. Система правоохоронних органів України.
12. Суб'єкти та об'єкти цивільних правовідносин. Цивільні право- і дієздатність.
13. Правочини. Поняття договору і його види.
14. Форми власності. Захист права власності.
15. Шлюб. Умови і порядок укладання шлюбу. Шлюбний контракт.
16. Права та обов'язки матері, батька та дитини. Права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів.

17. Трудовий договір: поняття, умови укладення, форма, сторони і зміст. Прийняття на роботу.
18. Підстави і порядок припинення трудового договору.
19. Робочий час і час відпочинку. Робочий час і час відпочинку неповнолітніх. Оплата праці.
20. Дисциплінарна і матеріальна відповідальність працівника. Види матеріальної відповідальності.
21. Пенсійне страхування. Поняття та види пенсій в Україні.
22. Поняття, предмет та система податкового права в Україні.
23. Поняття, ознаки та функції податку.
24. Поняття та види платників податків та зборів в Україні.
25. Підстави та види класифікації податків та зборів в Україні.
26. Відповідальність за порушення податкового законодавства: поняття, підстави та види.
27. Поняття, предмет та система господарського права.
28. Поняття, ознаки та види господарської діяльності.
29. Поняття, ознаки та принципи підприємницької діяльності.
30. Створення та порядок державної реєстрації суб'єкта господарювання.
31. Критерії класифікації та види підприємств в Україні.
32. Форми власності на землю. Порядок вирішення земельних спорів.
33. Державна служба в Україні.
34. Поняття і склад адміністративного правопорушення. Види адміністративних стягнень.
35. Поняття злочину та його ознаки. Склад злочину. Види кримінальних покарань.

7. Список рекомендованих джерел та літератури

Базова

I. Нормативні акти

1. *Конституція України*: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – ст. 141.
2. *Про внесення змін до Конституції України*: Закон України від 8 грудня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 2. – ст. 44.
3. *Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222-IV (справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України) від 30 вересня 2010 р. (втратило чинність) // Вісник Конституційного суду України. – 2010. – № 5. – ст. 36.*
4. *Про відновлення дії окремих положень Конституції України*: Закон України від 21 лютого 2014 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014. - № 11. - ст.143.
5. *Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)*: Закон України від 2 червня 2016 р. // Відомості Верховної Ради. - 2016, № 28, ст.532.
6. *Декларація про державний суверенітет України* від 16 липня 1990 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1990. – № 31. – ст.429.

7. *Акт проголошення незалежності України* від 24 серпня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 38. – ст.502
8. *Про правонаступництво*: Закон України від 12 вересня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 46. – ст.617
9. *Загальна декларація прав людини* // Права людини: Міжнародні договори України. Декларації, документи. – С.18-24.
10. *Конвенція про захист прав людини і основних свобод*: Вчинено в Страсбурзі 22 листопада 1948 р.: Офіц. переклад із поправками, внесеними відповідно до положень Протоколу № 11 // Голос України . – 2001. – 10 січ. – С.6-8.
11. *Конвенція про права дитини* // Права людини: Міжнародні договори України: Декларації, документи. - С. 123-146
12. *Про громадянство України*: Закон України від 18 січня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 13. – ст. 65 (з наступ. змін. та допов).
13. *Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства*: Закон України від 22 вересня 2011 року // Голос України. – 2011. – 10. – 25.10.2011. – № 199(з наступ. змін. та допов).
14. *Про національні меншини в Україні*: Закон України від 25 червня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 36. – ст.529(з наступ. змін. та допов).
15. *Про політичні партії в Україні*: Закон України від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 23. – ст.118(з наступ. змін. та допов).
16. *Про об'єднання громадян*: Закон України від 16 червня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 34. – ст.504 (з наступ. змін. та допов).
17. *Про молодіжні та дитячі громадські організації*: Закон України від 1 грудня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 1. – ст.2 (з наступ. змін. та допов).
18. *Про свободу совісті та релігійні організації*: Закон України від 23 квітня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 25. – ст.283 (з наступ. змін. та допов).
19. *Про звернення громадян*: Закон України від 2 жовтня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 47. – ст.256 (з наступ. змін. та допов).
20. *Про засади державної мовної політики*: Закон України від 3 липня 2012 р. // Відомості Верховної Ради . - 2013, № 23, ст.218 (з наступ. змін. та допов).
21. *Про освіту*: Закон України від 5 вересня 2017 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2017, № 38-39, ст.380.
22. *Про вищу освіту*: Закон України від 1 липня 2014 року // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004 (з наступ. змін. та допов).
23. *Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні*: Закон України від 11 грудня 2003 // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 15. – ст.232 (з наступ. змін. та допов).
24. *Про військовий обов'язок і військову службу*: Закон України 25 березня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – ст.385 (з наступ. змін. та допов).
25. *Про альтернативну (невійськову) службу*: Закон України від 12 грудня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 15. – ст.188 (з наступ. змін. та допов).
26. *Про вибори Президента України*: Закон України від 5 березня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 14. – ст. 81 (з наступ. змін. та допов).
27. *Про вибори народних депутатів України*: Закон України від 17 листопада 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 10-11. – ст. 73 (з наступ. змін. та допов).
28. *Про статус народного депутата України*: Закон України від 17 листопада 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 3. – ст.17 (з наступ. змін. та допов).

29. *Виборчий кодекс України*. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2020, № 7, № 8, № 9, ст.48
30. *Про статус депутатів місцевих рад*: Закон України від 11 липня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 40. – ст.290 (з наступ. змін. та допов).
31. *Про регламент Верховної Ради України*: Закон України від 10 лютого 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 14-15, № 16-17. – ст. 133 (з наступ. змін. та допов).
32. *Про комітети Верховної Ради України*: Закон України від 4 квітня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 19. – ст.134 (з наступ. змін. та допов).
33. *Про Кабінет Міністрів України*: Закон України від 27 лютого 2014 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 13, ст.222 (з наступ. змін. та допов).
34. *Про центральні органи виконавчої влади*: Закон України від 17 березня 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 38. – ст. 385 (з наступ. змін. та допов).
35. *Про місцеві державні адміністрації*: Закон України від 9 квітня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 20-21. – ст.190 (з наступ. змін. та допов).
36. *Про місцеве самоврядування в Україні*: Закон України від 21 травня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – ст.170 (з наступ. змін. та допов).
37. *Про Конституційний суд України*: Закон України від 13 липня 2017 р. (Відомості Верховної Ради . - 2017, № 35, ст.376).
38. *Про судоустрій і статус суддів*: Закон України від 2 червня 2016 р. // Відомості Верховної Ради України . - 2016, № 31, ст.545.
39. *Про національну поліцію*: Закон України від 2 липня 2015 р. // Відомості Верховної Ради. - 2015, № 40-41, ст.379.
40. *Про прокуратуру*: Закон України від 14 жовтня 2014 р. // Відомості Верховної Ради. - 2015, № 2-3, ст.12.
41. *Про Службу безпеки України*: Закон України від 25 березня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 57. – ст.382 (з наступ. змін. та допов).
42. *Про адвокатуру та адвокатську діяльність*: Закон України від 5 липня 2012р. // Відомості Верховної Ради . - 2013, № 27, ст.282.
43. *Про нотаріат*: Закон України від 2 вересня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39. – ст.383 (з наступ. змін. та допов)..
44. *Кодекс законів про працю України* від 10 грудня 1971 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1971. – додаток до № 50. – ст. 375 (з наступ. змін. та допов)..
45. *Про колективні договори і угоди*: Закон України від 1 липня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 36. – ст.361 (з наступ. змін. та допов).
46. *Про оплату праці*: Закон України від 24 березня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 17. – ст.121 (з наступ. змін. та допов).
47. *Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності*: Закон України від 15 вересня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 45. – ст.397 (з наступ. змін. та допов).
48. *Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)*: Закон України від 3 березня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 34. – ст.227 (з наступ. змін. та допов).
49. *Про державну допомогу сім'ям з дітьми*: Закон України від 21 листопада 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 5. – ст.21 (з наступ. змін. та допов).
50. *Про пенсійне забезпечення*: Закон України від 5 листопада 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 3. – ст.10 (з наступ. змін. та допов).

51. *Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи:* Закон України від 8 липня 2011 р. // Офіційний вісник України від 23.09.2011. – 2011. – № 71, стор. 11. – ст. 2667.
52. *Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування:* Закон України від 8 липня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 2-3. – ст.11 (з наступ. змін. та допов).
53. *Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування:* Закон України від 9 липня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 49-51. – ст.376 (з наступ. змін. та допов).
54. *Про недержавне пенсійне забезпечення:* Закон України від 9 липня 2003 // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 47-48. – ст.372 (з наступ. змін. та допов).
55. *Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам:* Закон України від 18 травня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 33-34. – ст.404 (з наступ. змін. та допов).
56. *Податковий кодекс України* від 2 грудня 2010 року // Відомості Верховної Ради України. - 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112) (з наступ. змін. та допов).
57. *Цивільний кодекс України* від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – ст.356 (з наступ. змін. та допов).
58. *Сімейний кодекс України* від 10 січня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21-22. – ст.135 (з наступ. змін. та допов).
59. *Господарський кодекс України* від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 19-20, № 21-22. – ст.144 (з наступ. змін. та допов).
60. *Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців та громадських формувань:* Закон України від 15 травня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 31-32. – Ст.263 (з наступ. змін. та допов).
61. *Про господарські товариства:* Закон України від 19 вересня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 49. – ст.682 (з наступ. змін. та допов).
62. *Про ліцензування певних видів господарської діяльності:* Закон України від 01 червня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2000 р. - № 36. - Ст. 299 (з наступ. змін. та допов).
63. *Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом:* Закон України від 14 травня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України України. - 1992, № 31, ст.440 (з наступ. змін. та допов).
64. *Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень:* Закон України від 18 листопада 2003 р.» // Відомості Верховної Ради України. -2004 . - № 11.- Ст. 137 (з наступ. змін. та допов).
65. *Про захист від недобросовісної конкуренції:* Закон України від 7 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 36. – ст.164 (з наступ. змін. та допов).
66. *Про захист економічної конкуренції:* Закон України від 11 січня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 12. – ст.64 (з наступ. змін. та допов).
67. *Про систему гарантування вкладів фізичних осіб:* Закон України від 23 лютого 2012 р.» // Відомості Верховної Ради України. - 2012. - № 50. - Ст. 564 (з наступ. змін. та допов).
68. *Земельний кодекс України* від 25 жовтня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3-4. – ст.27.
69. *Житловий кодекс Української РСР* від 30 червня 1983 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1983. – додаток до №28. – ст.573 (з наступ. змін. та допов).

70. *Про приватизацію державного житлового фонду*: Закон України від 19 червня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 36. – ст.524. (з наступ. змін. та допов).
71. *Про охорону навколишнього природного середовища*: Закон України від 25 червня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – ст.546 (з наступ. змін. та допов).
72. *Податковий кодекс України* від 02 грудня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 15-16, № 17 – ст. 112 (з наступ. змін. та допов).
73. *Кодекс України про адміністративні правопорушення* від 7 грудня 1984 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. Додаток до № 51. – ст.1122 (з наступ. змін. та допов).
74. *Про державну службу*: Закон України від 10 грудня 2015 року // Відомості Верховної Ради, 2016, № 4, ст.43 (з наступ. змін. та допов).
75. *Кримінальний кодекс України* від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – ст.131 (з наступ. змін. та допов).

Підручники та посібники

1. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / Галуцько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
2. Бандурка О. М., Понікаров В. Д., Попова С. М. Податкове право. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. 312 с.
3. Господарське право: загальна частина : навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р., Юнін О. С., Юніна М. П. та ін.], – Дніпро: Видавець Біла К. О., 2019. 262 с.
4. Господарське право: курс лекцій у 2 ч. Курс лекцій: у 2 ч. Ч. 1 та 2. – Харків: Право, 2008. 496 с.
5. Екологічне право України. Підручник (гриф МОН України) для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / За ред. А. П. Гетьмана та М. В. Шульги. – Х.: Право, 2009. 328 с.
6. Загальна теорія держави і права. Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. – Харків: Право, 2010. 584 с.
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення: наук.-практ. коментар [за заг. ред. С.В. Петкова, С.М. Морозова]. - К.: Центр учбової літератури, 2012. 1248 с.
8. Конституційне право України. Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять / уклад. : Ю.Г. Барабаш, В.П. Колісник, Т.М. Слінько та ін. – Х. : Нац. ун-т «Юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого», 2010. 97 с.
9. Конституційне право : підручник / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; за заг. ред. О. С. Бакумова, Т. І. Гудзь, М. І. Марчука ; [О. С. Бакумов, Л. Д. Варунц, Т. І. Гудзь та ін.] ; передм. М. І. Марчука. – Харків, 2019. – 484 с.
10. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.] ; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2020. – 428 с.
11. Лапкін А. В. Організація судових та правоохоронних органів України : навч. посіб. у схемах / А. В. Лапкін. – Вид. 6-те, змін. і допов. – Харків : Право, 2017. 168 с
12. Основи господарського права України: Підручник / Сальман І.Ю. - К.: Юрінком Інтер, 2016. с. 90.

13. Податковий кодекс України: постатейний коментар: у 2 ч. Частина перша / В. В. Білоус, Л. К. Воронова, О. О. Головашевич та ін.; за ред. М. П. Кучерявенка. – Х.: Право, 2011. – Ч. 1. 704 с.
14. Податкове право України : підручник / [О. О. Головашевич, А. М. Котенко, Є. М. Смичок та ін.] ; за ред. М. П. Кучерявенка, Н. А. Маринів. – Харків : Право, 2019. 440 с.
15. Правознавство: навч.-метод. посіб. для студентів ВНЗ / Херсон. держ. ун-т, Каф. історії та теорії права і держави; Уклад.: Галуцько В.М. та ін.; за заг. ред. В.М. Стратонова. - Херсон: Вид-во Грінь Д.С. вид., 2015. 319 с.
16. Волошкевич, Г. А. Дзолос, С. В. Дробот, Ж. А. Коваль, Т. В. Комзюк, В. Т. Кононенко, Ю. С. Мойсієнко, Шаповал, Т. Б. (2019) *Правознавство: підручник для студентів ВНЗ*.
17. Правознавство: навч. посіб. для студентів неюрид. спец. ВНЗ / М.С. Поліщук, М.І. Логвиненко. - Харків: Право, 2014. 106 с.
18. Правознавство: підруч. для студентів ВНЗ / Богачова Л.Л. та ін. - Харків: Фоліо, 2014. – 635 с.
19. Правознавство: Підручник / Г. І. Балюк Е. Ф. Демський, В. С. Ковальський [та ін.]; відп. ред. О. В. Дзери. -- К.: Юрінком Інтер, 2017. с. 632.
20. Сімейне право: Підручник / Дзера О. В. - К.: Юрінком Інтер, 2016. с. 520.
21. Теорія держави і права [Текст] : посіб. для підгот. до держ. іспитів / [Д. В. Лук'янов та ін.] ; за заг. ред. О. В. Петришина. - 4-те вид., допов. і змін. - Харків : Право, 2015. 201 с.
22. Трудове право: підручник [для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / В. В. Жернаков, С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко та ін.; за ред. В. В. Жернакова. – Х. : Право, 2012. 496 с.
23. Трудове право України: підручник / за заг. ред. М. І. Іншина В. Л. Костюка. – К.: Юрінком Інтер, 2017. с. 600.
24. Фінансове право: підручник / М. П. Кучерявенко, О. О. Дмитрик, О. А. Лукашев та ін.; за ред. М. П. Кучерявенка. – Х. : Право, 2016. 440 с.
25. Цивільне право України. Загальна частина: підручник / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. – К.: Юрінком Інтер, 2014. с. 976.
26. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. – К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.

Інтернет ресурси з проблем правознавства

1. <http://www.un.org/ru> - *Офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй.*
2. <http://www.rada.gov.ua> – *Офіційний веб-портал Верховної Ради України.*
3. <http://www.president.gov.ua> - *Офіційне інтернет-представництво Президента України.*
4. <http://www.kmu.gov.ua> – *Урядовий портал Кабінету Міністрів України.*
5. <http://www.court.gov.ua> – *Офіційний веб-портал Судової влади України.*
6. <http://www.ombudsman.kiev.ua> - *Офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.*
7. <http://www.carpathia.gov.ua> - *Офіційний веб-сайт Закарпатської обласної державної адміністрації*
8. <http://www.zakarpatt-rada.gov.ua> - *Офіційний веб-сайт Закарпатської обласної ради.*

